

בחוקותי

שלשה דרגות בנתינת צדקה

מבוסס על: לקוטי שיחות חלק כ"ז, שיחה ג' לפרשת בחוקותי

- האם אדם יכול לתת יותר מחומש נכסיו לצדקה: האם הדבר נחשב כ'חסידות' או כ'בזבזנות'?
- מהו החילוק בין נתינת צדקה 'סתמית' לנתינת צדקה 'כדי לתקן ולפדות נפשו' בתיקוני התשובה?
- מהו הדגש העיקרי בנתינת הצדקה: קיום המצווה על-ידי ה'נותן', או נחיצותם של צרכי ה'עני'?
- הסברת שלשת הדרגות השונות במעלת הצדקה, ומקבילותיהן ב'צדקת' הקב"ה לעמו ישראל.

הקדמה

בפרשתנו, התורה מרחיבה על דיני התרומות השונות שהאדם נותן לקב"ה, ובפרט דיני ערכין וחרמים. לכל לראש דיני ה'ערכין': אם אדם החליט להקדיש לקב"ה את ה'שווי' הכספי שלו (או של אדם אחר)¹, או שמקדיש ערכו של בית/בהמה/שדה וכו' - עליו לתת ה'ערך' הכספי של דבר זה להקדש (בית המקדש)². אחר כך, התורה מדברת על דיני ה'חרמים': כשאדם מקדיש בהמה או בית וכו' **מסויים** לקב"ה (היינו שאינו אומר סתם שייתן בהמה לקב"ה, אלא מקדיש בהמה זו לקב"ה) - הוא לא יכול להחליף בהמה זו באחרת³. אחרי הקדמה קצרה זו, נתחיל בנושא השיעור שלנו, עם כמה שאלות יסודיות על מצוות ה'צדקה':

(א) האם ישנו חיוב **לחפש** לתת צדקה, או שהמצווה היא רק כשהנצרך כבר הגיע אל פתחנו? (ראה הערה⁴).

(ב) האם ישנה איזושהי הגבלה על הכסף שניתן לתת לצדקה? האם אדם יכול להקדיש כל כספו לקב"ה? כדי לענות על שאלות אלה, נצטרך להכניס לסוג של פלפול תלמודי - אם כי מעשי ביותר, כדי להגדיר באופן מדויק את מצוות הצדקה ואופניה השונים, ולהגדיר החילוקים שישנם בקיום מצווה זו בין אדם אחד למשנהו. וכמובן שנוציא מכל זה הוראה בעבודת ה' עבורנו, וגם תהיה הוראה לקב"ה עצמו, כביכול...

מקור 1

פסק הרמב"ם: "אל יבזבז יותר מחומש"

בקשר למצוות הערכין וחרמים המוזכרת בהרחבה בפרשתנו, כותב הרמב"ם:

רמב"ם הל' ערכין וחרמים ה, יג: לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו. והעושה כן עובר על דעת הפתוב שהרי הוא אומר "מכל אשר לו" ולא כל אשר לו⁵. ואין זו חסידות אלא שטות שהרי הוא מאבד כל ממונו ויצטרך לבריות. ואין מרחמין עליו. וכן יוצא בו אמרו חכמים חסיד שוטה מכלל מבלי עולם⁷. אלא כל המפזר ממונו במצות אל יפזר יותר מחומש (ע"פ תקנת אושא - ראה מסגרת).

הרי לנו ברור לכאורה, שאסור לאדם להקדיש יותר מחומש נכסיו לקב"ה, ולא משנה מהי הסיבה.

מקור 2

אגרת התשובה: בנתינת צדקה כדי 'לתקן נפשו' - אין לחוש לכן

אכן, באגרת התשובה לאדמו"ר הזקן, מוצאים אנו לכאורה היתר גורף לתת יותר מחומש נכסיו. ובהקדים, שבאגרת התשובה שם מבאר, שאחרי שאדם חזר בתשובה שלימה לקב"ה (לא ע"י **נתינת תרומה**... אלא ע"י **חרטה אמיתית** על העבר, וקבלה על עצמו שלא חשב לכסלו...) - היה

הערה למוסר השיעור

שיחה זו מיוסדת על התועדות ש"פ ראה תשד"מ, הוגהה על-ידי הרבי (נמצאת במדור 'הוספות'). שיחה זו היא הדרן' על הרמב"ם, ויש בה עומק גדול, אם כי היא מתאימה ביותר לכל הקהלים, להסברת מצוות הצדקה, באופניה ופרטיה השונים. לקהל מתקדם, כדאי להתעכב בע"פ על ההערות הנפלאות בשיחה זו, ועל הדיוקים בהלכות השונות ברמב"ם. כדאי לנצל שיעור זה, להסביר את חשיבות מצוות הצדקה, שהיא אחד ממבצעי הקדושים של הרבי. ותן לחכם ויחכם עוד.

ביוגרפיה - רמב"ם:

רבי משה בן מימון, נולד בקורדובה שבספרד בשנת 4898 (1138). גולת הכותרת של ספריו הוא ה'משנה תורה' בו סידר רוב סוגיות הגמרא, לפי נושאים.

תקנות חכמי אושא

כמה שנים לפני חורבן בית המקדש השני, המצב התדרדר ברוחניות עד שהסנהדרין הוצרכו לגלות מירושלים לאושא (בגליל התחתון). כשהגיעו לשם, נתכנסו הסנהדרין ותיקנו כמה תקנות, בהתאם לצרכי השעה. רוב התקנות היו סביב דיני טומאה וטהרה, וכמה תקנות היו כדי לעזור לסידור חיים חברתיים.

לדוגמא: הם תיקנו "שיהא אדם זן את בניו ואת בנותיו כשהן קטנים", שאחרי שילד עובד גיל 12 (של אז...) אם אינו רוצה ללמוד אין דוחקין בו... הם גם תיקנו, ש"המבזבז אל יבזבז יותר מחומש" - אסור לתת יותר מ-20% מנכסיו לצדקה כדי לא לגרום שהוא עצמו יצטרך לקחת צדקה. (ראה הפרטים בגמרא כתובות נ, א).

¹ לדוגמא: אחרי נס שקרה לו או לאחד מבני משפחתו, או כדי לעורר רחמים אצל הקב"ה. מעין סוג 'פדיון נפש' לקב"ה.
² איך ניתן לקבוע כמה 'אדם' שווה...? על כך התורה נותנת סדר שלם ומדויק של מחירים, לפי הגיל ולפי המין (זכר או נקבה).
³ וכפי שלמדנו ההוראה מדין זה, בלקו"ש ח"ב בחוקותי ב' (שיחה בעיון תשע"ז), איך ש"רדה התורה לסוף מחשבת האדם".
⁴ חשוב להבהיר החילוק בין 'מעשר' שהוא חיוב (מדאורייתא/מדברבנן/מנהג) התלוי לפי הכסף שאדם הרוויח כבר, לבין 'צדקה' שמעיקר הדין, כפי שנבאר, היא רק במקרה והעני מגיע אל פתחנו, שאז יש חיוב לתת לו - לפי הישג ידנו.
⁵ בחוקותי כז, כח: אף על פי כחם אשר יחרם איש לה' מכל אשר לו מאדם ובהמה ומשדה אפזתו לא ימכר ולא יגאל...
⁶ הדבר מבוסס על דברי המשנה (גמרא ערכין כח, א): "מחרים אדם מצאנו ומבקר, ומעבדיו ומשפחותיו הכנענים, ומשדה אחוזתו, ואם החרים את כולם - אינם מוחרמים, דברי רבי אליעזר. אמר רבי אליעזר בן עזריה: מה אם לגבוה אין אדם רשאי להחרים כל נכסיו, על אחת כמה וכמה שיהא אדם חס על נכסיו".
⁷ בפירוש המשניות להרמב"ם שם מבאר: "חסיד שוטה, אמרו בתלמוד שענינו ההגזמה בהירות ובקדוק עד שנמאס בעיני בני אדם, ועושה מעשים שאינו חייב בהם, וכאלו אמר שוטה בחסידותו". וזה מתאים לדברי הרמב"ם בהל' ערכין וחרמים.

ביוגרפיה - תניא:
ספר היסוד ("תורה שבכתב") של חסידות חב"ד. נכתב בדיוק רב, משך שנים רבות, ע"י אדמו"ר הזקן, הראשון בשושלת רבותינו נשיאנו. נולד בשנת 5505 (1745) בליוזנה, ברוס.

עליו להקריב בכל זאת קרבן, כדי להיות "חביב ומרוצה" לפני הקב"ה כמו שהיה קודם החטא. מה עושים בזמן שאין בית המקדש קיים? מחליפים הקרבנות על ידי צומות - כמובא בספרי המקובלים, מספר הצומות לכל עבירה⁸. וכעת שאין לנו כוח לצום, מה עושים? נותנים צדקה:

**תניא אגרת התשובה, פרק ג: אכן מספר הצומות [האישיים של תשובה, שאין האדם יכל לצום] - הכל כְּאִשֶׁר לְכָל יַפְדָּה בְּצַדְקָה...
וְאִף שִׁיעָלָה לְסֹךְ מְסִים - אִין לְחוּשׁ מְשׁוּם 'אַל יִבְזְבוּ יוֹתֵר מִחֻמְשׁ'. דְּלָא מְקַרֵי בְּזַבּוּ בְּהַאי גִּנְנָא, מְאָחַר שְׁעוּשָׁה לְפָדוּת נַפְשׁוֹ מִתַּעֲנִיּוֹת וְסִגּוּפִים. וְלֹא גִרְעָא מִרְפוּאָת הַגּוּף וְשָׂאָר צְרָכָיו.
וּלְפִי שְׁמִסְפֵּר הַצּוּמוֹת הַמְזֻכָּרִים בְּתַקּוּנֵי תְּשׁוּבָה .. רַבּוּ בְּמֵאֵד מְאֵד, לְכֵן נִהְגּוּ עַכְשָׁו כָּל הַחֲרָדִים לְדַבֵּר ה' לְהִרְבּוֹת מְאֵד מְאֵד בְּצַדְקָה.**

באגרת הקודש שלו (סימן ל'), האדמו"ר הזקן מבסס דברי אלה על פסוק מפורש באיוב:

איוב ב, ד: וְכָל אֲשֶׁר לְאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ.

הרי יוצא, שישנם מצבים בהם ניתן לתת צדקה "בלי גבול"⁹. האם אין בזה סתירה לדברי הרמב"ם?

מקור 3 הסתירה עם דברי הרמב"ם בפירוש המשניות

כדי להבין זאת, יש להקדים ולבאר סתירה בדברי הרמב"ם עצמו, עם פירושו במסכת פאה:

**משנה פאה א, א: אלו דברים שאין להם שעור: ... וגמילות חסדים ותלמוד תורה.
פירוש המשניות להרמב"ם: מה שאמר בכאן גמילות חסדים אין לה שעור, רוצה לומר לעזר אדם בגופו, אך שיעזר אותו בממונו - יש לו שעור, והוא חמישית ממונו [כפי שתקנו חכמים באושא (ראה הערה¹⁰)], ולא יתחייב לתת יותר מחמישית ממונו, לבד אם עשה כן במדת חסידות.**

הרי לנו ברור בדבריו, שאם האדם רוצה לתת יותר מחומש - הוא יכול "במידת חסידות". איך זה תואם לדבריו בהלכות ערכין וחרמים, שאסור לעשות זאת, והעושה כן ייחשב ל"שוטה" ממש? אכן, הגאון מרוגצ'וב, בפירושו על הרמב"ם, מציע תיווך זה¹¹:

צפנת פענח על הלכות ערכין וחרמין שם: משמע מדברי רבנו [בפירוש המשניות] דרך "כל ממונו" אין זה חסידות, אבל יתר מחמש שפיר מתר.

במילים אחרות: אם מדייקים בדברי הרמב"ם בהלכות ערכין וחרמים, נראה שהאיסור המוחלט הוא רק להקדיש "כל נכסיו", משא"כ אם נותן יותר מחומש (אבל לא "כל נכסיו"). וזהו הפשט בדברי הרמב"ם בפירוש המשניות - שבמידת חסידות ניתן להקריב יותר מחומש, אבל לא "כל נכסיו". [אלא שנשאלת השאלה: מדוע הרמב"ם לא הזכיר אפשרות זו של "מידת חסידות" בהלכות ערכין וחרמים? ולא זו בלבד, אלא שהגדיר אדם זה כ"שוטה", וסיכם ש"אל יבזבז יותר מחומש"¹²!]

מקור 4 הביאור: שני אופנים שונים בצדקה

והביאור בזה, כמובא בכמה מפרשים על הרמב"ם:

ברכי יוסף על יורה דעה, רמט: ואפשר לישב דהרמב"ם ז"ל בפירושו סבר דיש חלוק בין רוצה לחלק נכסיו לעניים מאליו ומעצמו, דומיא דמקדיש ומחרים - [שאז אל יבזבו יותר מחמש כלל]; ובין אם

ביוגרפיה - ברכי יוסף:
הערות וביאורים על השו"ע. חובר ע"י רבי חיים יוסף דוד אזולאי (החיד"א). נולד בשנת 5484 (1724) בירושלים. איש תלמוד והלכה, פוסק ומקובל, עסקן ציבורי וחיבר הרבה ספרים. נחשב מגדולי רבני דורו.

⁸ לדוגמא: על הכעס - 151 תעניות (בגימטרי' 'כעס'); פספוס תפילה (מ"ע דרבנו) - 61 תעניות, לכל פספוס...
⁹ תניא, אגרת הקודש סימן י: "משא"כ בצדקה שיוכל לפזר בלי גבול לתקן עונותיו... והנה מדת חסד זו בלי גבול ומדה נקראת על שמו של הקב"ה... על כן צריכין אנו להתנהג בחסדי ה' שהם בלי גבול ותכלית כדי לעורר עלינו רחמים וחסד עילאה שהוא רב חסד ורחמים בלי גבול ותכלית כמ"ש כי לא כלו רחמיו וגו'".
¹⁰ גמרא ערכין כח, א (שם): "באושא התקינו, המבזבז (לעניים - רש"י) אל יבזבז יותר מחומש (דגמרינן מיעקב דכתיב ביה תרין עישורין). מעשה באחד שבקש לבזבז יותר מחומש, ולא הניחו לו חבריו".
ובפירוש רבינו גרשום שם: "שיהא אדם חס על נכסיו... שלא יתנם כולם לאחרים שישיר לעצמו כלום; - מהיכן יחיה?".
¹¹ הרבי מביא פירוש זה לקמן בשיחה באות ו', והוא נשאר למסקנא. הבאנו אותו כאן, להקל לקהלים מתחילים...
¹² לקהל מתקדם: במסכת ערכין (כח, א) ישנה מחלוקת בין רבי אליעזר ורבי אלעזר בן עזריה אם מותר לתת יותר מחומש לצדקה; והגמרא מבארת שם שישוד המחלוקת היא האם אוזחים מאיסור "אל יבזבז יוצר מחומש". ועפ"ז, אם הרמב"ם מזכיר הדין של "אל יבזבז", סימן שהוא אוזח כראב"ע, שאסור לתת יותר מחומש! וא"כ איך מתיר זאת במדת חסידות?

הַאֲלֵקִים אֲנִי לִידוֹ פְּדִיּוֹן שְׁבוּיִים, אוֹ כִּי יִרְאֶה עָרוּמִים אוֹ רְעֵבִים... - [שָׁאֵז יִתֵּן עַד חֲמִישִׁית מִנְכָסָיו, וּלְפִי מִדַּת חֲסִידוֹת יִכַּל לִתֵּת יוֹתֵר].

וזהו החילוק בין הלכות ערכים וחרמים, כשאדם רוצה להקדיש נכסיו לקב"ה, בלי שאף אחד ביקש זאת ממנו - שאז [ממליצים לו] ש"אל יבזבז יותר מחומש", לבין פירושו על המשנה, שם מדבר על מקרה בו ישנו צורך מוגדר שהגיע לפניו, יכול לתת יותר מחומש - אם כי אינו חייב כלל בכך.

מקור 5 הסברת החילוק המהותי בין שני אופנים אלה

[הסברת החילוק היסודי בין שני סוגי צדקה אלה, תובן בהקדים שאילה יסודית: האם ישנו בכלל חיוב לחפש לתת צדקה, גם אם שום עני או נצרך לא ביקש? האם ישנו צורך לחפש עניים?]

הדבר יובן בהקדמת הסברת החילוק בין שני הלכות ברמב"ם - הראשונה בהל' ערכין וחרמים הנ"ל, והשנייה בהל' מתנות עניים, בקשר לכללות מצוות צדקה, כמו בפירוש המשניות (שימו לב להדגשות):

רמב"ם הל' ערכין וחרמים ת, יב: אף על פי שההקדשות והתרמין והערכין מצות וראוי לו לאדם להנהיג עצמו בדברים אלו כדי לכף יצרו ולא יהיה כלי ויקים מה שצונו נביאים "כפד את ה' מהונך" (משלי ג, ט). אף על פי כן אם לא הקדיש.. מעולם אין בכך כלום. הרי התורה העידה ואמרה: "וכי תחדל לגדר לא יהיה בך חטא" (תצא כג, כג).

רמב"ם הל' מתנות עניים ז, א: מצות עשה לתן צדקה לעניים כפי מה שראוי לעני, אם היתה יד הנותן משגת.

ביוגרפיה - רמב"ם:

רבי משה בן מימון, נולד בקורדובה שבספרד בשנת 4898 (1138). גולת הכותרת של ספריו הוא ה"משנה תורה" בו סידר רוב סוגיות הגמרא, לפי נושאים.

היינו שמצד אחד אומרים לנו שאם האדם אינו תורם - אין בזה שום בעיה (ולא נאמר: "תראה... ההוא לא נותן כלום..."); ומצד שני, אומרים לנו שישנה מצווה לתת צדקה לעניים, לפי צרכם. אכן שני הלכות אלה מדברים (לא רק על שני מקרים שונים, אלא) על סוגי צדקה שונים לגמרי:

לקוטי שיחות: מהות מצות ערכין ותרמין היא, שבנתינתם מדגשת התועלת עבור הנותן¹³, ולא הנתינות עבור המקבל. (וכפי שניתן להבין מהדיוקים בלשון הרמב"ם: "ראוי לו לאדם", ולא יהיה כלי" וכו'). לעמת זאת, לגבי צדקה וגמילות חסדים (בפירוש המשניות), מדגש יותר במהות המצוה הצורך של המקבל. (וכפי שניתן להבין מהדיוק בהל' מתנות עניים: "כפי מה שראוי לעני"). ולכן, כשמדבר על צורך העני, מוסיף הרמב"ם שאפשר לתת יותר מחמש, למרות שאין חייבים.

במילים אחרות: אם מדובר על צורך אישי של האדם, שהוא רוצה לתת צדקה כדי לקיים מצווה (ולא משנה למי...) - על זה אומרים לו שיש לדעת להגביל עצמו; אבל אם מדובר על צורך של אדם אחר, הצריך עזרה בפועל - אם אדם זה צריך יותר, ניתן לתת לו יותר מחומש, ממידת חסידות...¹⁴

מקור 6 אופן שלישי - נתינת צדקה בלתי מוגבלת, כדי 'לתקן נפשו'

על פי הנ"ל (שכמות נתינת הצדקה תלויה בהתאם לנסיבות), נוכל לבאר דברי האדמו"ר הזקן:

לקוטי שיחות: על פי זה נתן לבאר דברי אדמו"ר הזקן, שזהו אופן שלישי בנתינת הצדקה: לא רק (א) עד חמש (כשנותן בעיקר כדי לקיים מצווה), (ב) או "יותר מחמש" אך בהגבלה שלא לתת "כל נכסיו" (כשנותן עבור צרכי העני, וכדברי הגאון מרוג'צוב הנ"ל) - אלא (ג) "כל אשר לאיש" (ללא שום הגבלה!).

היינו שמדבר בסוג מיוחד של נתינת צדקה, אשר עקר מטרתה אינו רק הסיוע לעני, אלא היא קשורה לחובת היהודי "לתקן נפשו" ו"לפדות נפשו מתעניות וסגופים", וכיון שזהו ענין הנוגע לנפשו, הרי זה בדומה לפקוח נפש, לכן אין כאן כל הגבלה.

¹³ **לקהל מתקדם:** בהערה 31 מציין לשו"ע אדה"ז או"ח קנו, ג: "מצות עשה מן התורה לילך בדרכי ה' שנאמר והלכת בדרכיו... וכיצד ירגיל אדם עצמו במדות טובות עד שיקבעו בו? יעשה וישנה וישלש... עד שיקבעו המדות בנפשו. כגון אם היה כלי יפזר ויתן ממון הרבה לעניים ויגמול חסד גם לעשירים ויחזור ויתן עד שתקבע בנפשו **מדת רוב חסד** שנשתבח בה הקב"ה. ואחר שתקבע בנפשו מדה זו - לא יפזר יותר מדאי שזו אינה דרך טובה ותקנת חכמים שלא יבזבז יותר מחומש". ועפ"ז י"ל שהרמב"ם בהל' ערכין וחרמים, מדבר על השלב השני בעבודה, כשכבר נקבעה בנפשו מידת החסד. עיי"ש.

¹⁴ **לקהל מתקדם:** באות ה' בשיחה, הרבי מבאר עפ"ז כמה דיוקים בלשון הרמב"ם: (א) בהל' מתנות עניים, הרמב"ם אינו מזכיר את השלילה ("אל יבזבז יותר מחומש"), אלא הצד החיובי - "וכמה? עד חמישית נכסיו מצווה מן המובחר"; ובכך הוא מרמז, שאכן מעיקר הדין נותנים עד חומש נכסיו, אבל העני צריך יותר, ניתן לתת לו - לפי מידת חסידות. (ב) בהלכות דעות (ה, יב) פוסק הרמב"ם ש"אסור לו לאדם להפקיר או להקדיש כל נכסיו", ולא מדבר על האיסור לתת יותר מחומש; וזאת מכיון שהלכות דעות נוגעות לכללות התנהגות האדם, שלפעמים ייתן יותר מחומש, כשהעני יצטרך לכך.

ויש לומר, ששלושה אופנים אלו משתקפים בפנימיות העניינים, בשלוש דרגות בעבודת ה':

- לקוטי שיחות: (א) מצות ערכין ותרמין מצביעה על הדרגה בה האדם נמצא עדין במגבלות של מציאותו (שהוא רוצה לתת צדקה); ולכן חובת המצוה (והמשכה מלמעלה) גם היא מגבלת ומדונה¹⁵.
- (ב) כאשר יהודי יוצא ממגבלות מציאותו, וחושב על צרכיו של יהודי אחר - גם המצוה אינה מגבלת ומדונה בכמות של חמש. (אם כי היא עדיין מוגבלת מעט, כשם שהוא הגביל את תרומתו - רק לפי צרכי העני).
- (ג) "לתקן נפשו": קשהדבר קשור לעצם מציאותו וחיו של האדם, לא יתכנו כלל מגבלות, וזוהי עבודת "בכל מאדך" הנובעת מדרגת היחידה שבנפש.

[וזוהי ההוראה: שאמנם בהתחלת העבודה, כשהתורם חושב עדיין בעיקר על עצמו (אני הוא המקיים את המצוה) - התורה מגבילה איכשהו אותו במצוות הצדקה; אבל לאט-לאט, כשהיהודי יוצא ממצויאותו, וחושב יותר על צרכי העני עצמו¹⁶ - התורה מסירה ממנו מגבלת ה'חומש'. מה שלא יהיה, הרי כולנו היו צריכים לעשות תשובה, והצדקה שנותנים אינה רק עבור העני, אלא עבור צורך פיקוח נפשו, וממילא עלינו לתת צדקה ללא שום הגבלה! (ראה הבהרה חשובה בהערה¹⁷)].

[ומסיים הרבי את דבריו, בקריאה נרגשת זו לקב"ה, על זה שהוא "צריך" לגאול את בני ישראל:]

ויש לומר, שאופנים אלה במצוות הצדקה משתקפות גם בקשר שבין הקב"ה וישראל. ובהקדים המשתמע מדברי הנביא דניאל - שגם הקב"ה נותן צדקה, בדיוק כמו שאנו נותנים:

דניאל ט, ז: לָךְ ה' הַצְדָקָה¹⁸.

ולכן, כשם שב"מדת חסידות" על האדם לתת יותר מחומש כשהעני מבקש, כן הוא גם לגבי הקב"ה:

לקוטי שיחות: כִּינן שִׁיְהוּדִים מִתְפַּלְלִים, הֵם בְּאִים וּמְבַקְשִׁים לְהִקְבֵּה יְתֵן לָהֶם "דִּי מַחְסוּרָם" ("צְדָקָה"), צְרִיךְ הַקֶּב"ה, כְּכִיכּוֹל, לְמַלֵּא אֶת בְּקִשְׁתָּם וּלְהַעֲנִיק לָהֶם "יּוֹתֵר מִחֲמִשׁ"!
וְעַל־אֲחַת־כֶּמָּה־וְכֶמָּה כְּאִשֶּׁר מְדַבֵּר בְּאִפְנֵי הַנְּעִלָה בְּיּוֹתֵר שֶׁל צְדָקָה וְחֶסֶד - פְּדִינן שְׁבוּיִים, הוֹצֵאת יִשְׂרָאֵל מֵהַגְּלוּת עַל יְדֵי הַגְּאֻלָּה הַשְּׁלֵמָה.

[במילים אחרות: בהתאם לשלב השני¹⁹ הנ"ל בצדקה: כיון שיהודים מבקשים מהקב"ה וצריכים - לא משנה אם מגיע להם או לא - על הקב"ה לעזור להם, לצאת מ"ההגבלות של קדושה" הדורשות אולי מאמצים יותר מרובים מאתנו, לפעול "לפנים משורת הדין" ולגאול את בני ישראל!]

יּוֹתֵר מִכֶּה, לְאִין עָרָךְ, כִּינן שֶׁהַדְּבָר נֹגֵעַ, כְּכִיכּוֹל, לְקַבֵּה בְּעַצְמוֹ ("שְׂכִינְתָא בְּגִלוּתָא"), הָרִי בְּוִדְאֵי וּבְוִדְאֵי שְׂבִכְךָ אֵין כָּלל וְכָלל הַגְּבֻלוֹת!

[במילים אחרות: לא רק שאנו בגלות, אלא הקב"ה עצמו הוא בגלות! ואם כן, מדובר על פיקוח נפשות של הקב"ה עצמו (בהתאם לאופן השלישי הנ"ל)! ואם כן, אין בכך שום הגבלות, ולכן אנו מבקשים מהקב"ה, שיפעל את ביאת המשיח, תשובתם של בני ישראל לקב"ה, תיכף ומיד!]

¹⁵ לקהל מתקדם: ולזה רמז הרמב"ם בדבריו "העושה כן עובר על דעת הכתוב", לרמז בכך, שכיון שיהודי זה נמצא עדיין במציאותו, לכן עבודתו היא לפי טעם ודעת דקדושה - במצבו אין מקום לעבודה שלמעלה מטעם ודעת. ולכן, עבור יהודי זה - "אין זו חסידות (שטות דקדושה, הנהגה שלפנים משורת הדין), אלא שטות", שלמטה מטעם ודעת. ודי למבין.

¹⁶ וגם אם שום עני לא הגיע אליו, ראה הערה 36 בשיחה, שכל עוד מדובר על צרכי העני, גם הוא זה שהלך לחפש את העני, לא חלות על כך הגבלת ה'חומש'! ועיקר הדין של "אל יבזבו יותר מחומש" - הוא רק כשנותנים להקדש (לביית המקדש - בלי שאף אחד ביקש וצריך), ולא כשמדובר על צרכי עני, הנמצא כאן, וצריך כסף בפועל, שאז אין ההגבלה הנ"ל.

¹⁷ האם זה אומר שהצדקה שלנו נהיתה מעתה אגואיסטית (נותנים לשני, אבל מתכוונים על עצמנו, כדי לתקן נפשנו...)? לכאורה הפשט אינו כך, אלא שלא משנה לאיזו דרגה הגיע האדם - אם יצא ממצויאותו או לא - מה שלא יהיה, מכיון שהוא צריך לתקן נפשו, יש לו היתר הלכתי לצאת לגמרי ממגבלותיו. וכמוכח, שיעבוד על עצמו לחשוב בעיקר על צרכי העני!

¹⁸ אמנם הפשט הפשוט בפסוק הוא שהקב"ה תמיד צודק, וניתן לנו רק להתבייש במעשנו. אבל, יש רמז בכך, שהקב"ה נותן צדקה גם הוא, וכפי שלמדנו בלקו"ש ח"ג בהר (שיחה בעיון תשע"ט), שהקב"ה מקיים מצוותיו לפני ואחרי קיומן ע"י ישראל.

¹⁹ השלב הראשון לא שייך כאן (או ע"פ אינו נוגע לנו) - מכיון שאנו תמיד מבקשים מהקב"ה... יש תמיד עניינים לפניו ית'...

"ובכן": מהי הוראה השיחה?

בשיחה עצמה לא הובאה לכאורה הוראה ברורה (חוץ מהסבר שלושת האופנים בצדקה, והקשרם לקב"ה). אולי י"ל שעיקר השיחה היא לבקשה מאת הקב"ה על צורך לגאול את ישראל כדי לגאול עצמו, כביכול...

עכ"פ, במקורות 7 ו-8 כאן, השתדלנו להסביר מושגים אלה, בצורה של הוראה. כמוכח, שזוהו בדרך אפשר. להלן כמה כיווני מחשבה, להוציא הוראה מעשית משיחה נפלאה זו:

(א) עידוד מבצע צדקה:

אחד מהמבצעים בהם הרבי השקיע הכי הרבה. תמיד ראינו איך שנתן מטבעות לילדים לצדקה; ובשנים האחרונות הרי היו כל מעמדי חלוקת הדולרים - "שליחות מצווה לצדקה"!

הרבי עודד שבכל מקום ומקום יהיה קופת צדקה; ושזה יהיה מקור ברכות ה' עבור מקום זה. (ראה מדור "מבצע צדקה" בספר המבצעים כהלכתם", נמצא במדור 'הוספות').

(ב) 'צדקה', ללא שום הגבלה:

אין לו לאדם לתת רק עבור הקהילה שלו, לצרכים שלו, רק לעמותות ה'מדברות' אליו, בהן ירגיש סיפוק בתרומתו להם - אלא לתת לכל הצריכים!

(ג) הסברת עניין התשובה:

אמנם, אין זה מעניינינו לעסוק בתיקוני תשובה וכו', אבל ראה ראינו כמה הרבי השקיע עצמו באגרת התשובה וביאוריה.

להעיר, שבתשכ"ט אמר הרבי, שכיום, אי אפשר לנו גם לשלם כ"כ כסף לצדקה, כתחליף עבור התעניית של תשובה; ולכן, יש לדעת שעצם לימוד 'אגרת התשובה' נחשב כבר כתשובה! (ראה בהוספות ללקו"ש ח"ט).